

DOI 10.35433/brecht.10.2024.97-99

Jörg Drescher,

Leiter des Büros der öffentlichen Organisation
Deutsch-Ukrainisches Forum

PHILOLOGIE – DIE LIEBE ZUR SPRACHE

Wie Sie sicher wissen, wird Philologie als Liebe zur Sprache bezeichnet. Es ist eine wörtliche Übersetzung aus dem Altgriechischen: Philos – die Liebe; und Logos – die Sprache.

Ich möchte etwas näher auf das Wort "Logos" eingehen, denn die Bibel beginnt in der altgriechischen Version: "Am Anfang war der Logos" und wurde als "Am Anfang war das Wort" übersetzt. Doch schon Goethe fragte sich in seinem Werk "Faust", wie man dieses Wort "Logos" aus der Bibel ins Deutsche übertragen kann, da ihm "Wort" nicht passend erschien. Goethes Faust versuchte es zunächst mit "Sinn", was ihm aber nicht gefiel. Dann versuchte er es mit "Kraft" und kam zum Schluss zu "Tat".

An diesem Beispiel sind zwei Aspekte der Philologie vereint: die Sinnübertragung aus einer Sprache in eine andere, was nicht immer eindeutig ist. Hierbei möchte ich erwähnen, dass sich die Bedeutung eines Wortes, wie das Beispiel "Logos", im Laufe der Zeit auch verändern kann und kontextbezogen betrachtet werden muss. Und ein zweiter Aspekt ist, dass wir mit Sprache über Literatur sprechen. Wir erschaffen damit, wenn wir es aufschreiben, neue Literatur.

Eine Sprache – mit ihrem Wortschatz und ihrer Grammatik – bietet uns einen Werkzeugkasten, um etwas zu beschreiben – sei es eine andere Sprache, Literatur, unser Wissen oder unsere Erfahrungen, unsere Träume, Wünsche oder, oder, oder. Andere, die mit dieser Sprache vertraut sind, können so etwas über dieses Etwas erfahren. Dabei ist der Mensch das einzige bekannte Lebewesen, das über Generationen hinweg mit Sprache Informationen weitergibt und so Informationen weitervererben kann. Das nennen wir Kultur und die Sprache ist selbst Teil dieser Kultur.

Das heißt, Philologie ist mehr, als nur die Liebe zur Sprache und deren Verwendung. Philologie ist auch die Liebe zu der jeweiligen Kultur, in der die Sprache verwendet wird und auch zur Kultur, wie Sprache genutzt wird.

Dazu passt folgendes Beispiel:

In meiner Schulzeit fragte mich einmal ein Mitschüler, wie man lernt, sich in seiner eigenen Sprache gut auszudrücken. Meine Antwort war damals: Erkläre einem von Geburt an Blinden die Farbe "rot".

Später erfuhr ich von einem Gedankenexperiment mit dem Namen "Marys Zimmer", das von Frank Cameron Jackson 1982 vorgeschlagen wurde, um dem Materialismus etwas entgegenzusetzen. Bei dem Gedankenexperiment geht es um eine Wissenschaftlerin namens Mary, die in einer reinen Schwarz-Weiß-Welt eingesperrt ist. Sie lernt alles Erdenkliche über Farbwahrnehmung, ohne selbst jemals Farben gesehen zu haben. Aber eines Tages wird sie aus dieser Schwarz-Weiß-Welt in eine Welt voller Farben entlassen. Die Frage lautet dann: lernt Mary durch das Erleben von Farbe etwas Neues?

Mir geht es nun weniger darum, diese Frage zu beantworten, sondern darum, was Mary über ihr Erleben sagen würde. Sie hatte in ihrer Schwarz-Weiß-Welt über die nüchterne Sprache der Wissenschaft etwas über Farben

gelernt. Doch mit dem Farberleben wird sie wahrscheinlich andere Worte wählen, um ihre Eindrücke mitzuteilen.

Übertragen bedeutet dies, dass wir, selbst wenn wir alles über eine Sprache wissen, wie Mary alles über Farben wusste, es immer etwas geben wird, das uns neu erscheinen kann und das wir aufs Neue beschreiben können. Und vielleicht ist dieses unendliche Repertoire an Möglichkeiten die eigentliche Übersetzung von "Logos", nach der Goethe seinen Faust suchen ließ.

Йорг Дрешер,

керівник офісу Громадської організації
Німецько-Український культурний форум

ФІЛОЛОГІЯ – ЛЮБОВ ДО МОВИ

Як відомо, філологія визначається як любов до мови. Це дослівний переклад з давньогрецької: *philos* – любов; а *logos* – мова.

Я хотів би трохи детальніше зупинитися на слові "logos", адже Біблія в давньогрецькому перекладі починається реченням, що містить це слово і перекладається як "Спочатку було Слово". Проте вже Гете запитував себе у своєму творі "Фауст", як це слово "logos" з Біблії можна перекласти німецькою мовою, тому що "Слово" здавалося йому невідповідним. Фауст Гете спочатку спробував перекласти як "думка", але воно йому не сподобалося. Потім він спробував через слово "сила" і в підсумку дійшов до слова "дія".

Цей приклад поєднує два аспекти філології: перенесення значення з однієї мови на іншу, що не завжди є точним. Тут я хотів би зазначити, що значення слова, наприклад "logos", також може змінюватися з часом і його потрібно розглядати в контексті. І другий аспект полягає в тому, що ми використовуємо мову, щоб говорити про літературу. Коли ми записуємо, ми створюємо нову літературу.

Мова – з її словниковим запасом і граматикою – пропонує нам набір інструментів для опису чогось – будь-то інша мова, література, наші знання чи наш досвід, наші мрії, бажання і т.п. Інші, яким відома ця мова, можуть у такий спосіб дізнатися дещо про це Щось. Водночас людина – єдина відома жива істота, яка використовує мову для передачі інформації з покоління в покоління і, таким чином, може передавати інформацію у спадок. Це те, що ми називаємо культурою, і сама мова є частиною цієї культури.

Це означає, що філологія – це більше, ніж просто любов до мови та її використання. Філологія – це також любов до відповідної культури, в якій використовується мова, а також до культури мовлення.

В цьому контексті доцільним є наступний приклад:

Коли я навчався в школі, один однокласник запитав мене, як навчитися добре висловлюватися рідною мовою. Моя відповідь тоді була: поясни, що таке "червоний" колір людині, яка сліпа від народження.

Пізніше я дізнався про уявний експеримент під назвою "Кімната Мері", запропонований Френком Кемероном Джексоном у 1982 році для протидії матеріалізму. Уявний експеримент розповідає про вчену на ім'я Мері, яка опинилася в пастці суто чорно-білого світу. Вона дізнається все, що тільки можливо, про сприйняття кольорів, сама ніколи не бачивши кольорів. Але

одного разу вона буде звільнена з цього чорно-білого світу в світ, повний кольорів. Тоді постає питання: чи дізнається Мері щось нове з досвіду безпосереднього сприйняття кольору?

Зараз мене хвилює не стільки відповідь на це запитання, скільки те, що скаже Мері про свій досвід. У своєму чорно-білому світі вона дізнавалася про кольори тверезою мовою науки. Але коли вона на власні очі побачить колір, вона, ймовірно, вибере інші слова, щоб передати свої враження.

У переносному сенсі це означає, що навіть якщо ми знаємо все про мову, як Мері знала все про кольори, завжди знайдеться щось, що здасться нам новим і що ми зможемо описати по-новому. І, можливо, цей нескінченний репертуар можливостей є справжнім перекладом слова "logos", якого шукав Фауст Гете.

(Переклав з німецької **О. Анхим**)